

Seksspelletjes

Normaal of signaal?

Edith Geurts voor Tijdschrift Kindermishandeling

Professionals die met jonge kinderen werken, moeten alert zijn op seksueel misbruik. Of ze nu werken in het onderwijs of in een jeugdzorginstelling. Hoe zit dat nu precies met seksspelletjes tussen peuters en kleuters? Is dat normaal of een signaal?

Doktertje spelen, elkaar kusjes geven, hun broek laten zakken in de groep. Kinderen zijn op allerlei manieren bezig met lichamelijke en seksualiteit. Om zich te kunnen ontwikkelen, hebben kinderen ruimte nodig om te experimenteren. Kinderen zijn nieuwsgierig en leren door te ervaren: via hun lijf, door aan te raken, te kijken, te proeven.

Eigen lijf

Dat geldt ook voor hun seksuele ontwikkeling. Melanie Linssen-Meijer, huisarts en schrijfster van [weerbaarheidboeken voor kinderen](#): 'Seksualiteit is voor kinderen veel breder dan voor volwassenen. Het gaat over lichamelijke, intimiteit, zorgen dat je lekker in je vel zit.' Ook knuffelen, geborgenheid geven, elkaar aanraken en je eigen lijf onderzoeken horen daarbij. Dat begint al heel vroeg. Linssen-Meijer: 'Baby's raken hun eigen geslacht al aan, gewoon omdat dat fijn voelt. En een klein aantal peuters masturberen, omdat hen dat een lekker en ontspannend gevoel geeft. Dat heeft niets met volwassen seks te maken.'

Gebrek aan kennis

Voor kinderen zit er geen erotische lading aan seksualiteit en seksspelletjes. Zij spelen gewoon, net zoals zij andere fantasiespelletjes spelen. Dat volwassenen afwijzend of ongemakkelijk reageren op seksuele spelletjes van kinderen komt veelal voort uit een gebrek aan kennis: zij weten vaak niet hoe [de normale seksuele ontwikkeling](#) verloopt. Zelfs bij het consultatiebureau, waar de ontwikkeling van jonge kinderen op alle domeinen wordt gecheckt, is de seksuele ontwikkeling geen standaardonderwerp, aldus Linssen-Meijer.

'Kinderen worden gemeten, gewogen, op gezondheid gecheckt, er wordt gekeken of ze een blokje kunnen pakken en zich kunnen omrollen, maar ze stellen ouders niet de vraag of hun zoontje ooit een erectie heeft gehad en of hun dochtertje wel eens masturbeert.'

Zodoende raken ouders niet vanaf het begin vertrouwd met het idee dat hun baby een seksueel wezen is en zich ook op dat domein ontwikkelt.

Wat is normaal bij welke leeftijd?

Maar wat is nou normaal voor welke leeftijd? [Het Vlaggensysteem](#) biedt praktische voorbeelden én een normatief kader. Op basis van zes criteria kan je bepalen of sprake is van gezond seksueel

gedrag (groene vlag) of van grensoverschrijdend gedrag – geel voor licht, rood voor ernstig en zwart voor zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Lou Repetur, senior projectleider huiselijk en seksueel geweld bij Movisie: 'Als aan alle zes criteria, namelijk toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkeling, context en zelfrespect, is voldaan, is sprake van gezond seksueel gedrag. Op deze manier geeft het Vlaggensysteem professionals handvatten om situaties te beoordelen. En kan het bovendien helpen in de communicatie met ouders.'

Spelregels

Om zich seksueel en lichamelijk gezond te kunnen ontwikkelen, hebben kinderen het nodig om binnen veilige kaders te kunnen experimenteren. Net als bij andere spelletjes, kun je kinderen uitleggen wat passend is en wat niet: je mag best in je blootje in huis lopen, maar niet als er visite is, je mag wel doktertje spelen met je vriendje, maar alleen als hij dat ook wil.

Spelregels kunnen zorgen voor duidelijkheid, aldus Linssen-Meijer: 'Je kunt dan denken aan regels als dat je elkaar nooit pijn doet, dat je geen dingen bij een ander doet die je zelf ook niet fijn vindt en dat je geen voorwerpen in elkaars lichaamsopeningen stopt. Dat begrijpen kinderen prima en daar kan je ze ook aan houden.'

Extreme reacties

Onwetendheid over normaal seksueel gedrag van kinderen kan tot extreme reacties leiden. Sanderijn van der Doef, psycholoog, seksuoloog en auteur van verschillende boeken over seksuele vorming van kinderen: 'Volwassenen reageren op seksueel gedrag van kinderen alsof het gaat om een volwassene die seksspelletjes speelt met een kind. Maar kinderen jonger dan 7 zijn nog niet in staat om andere kinderen bewust seksueel te misbruiken.'

Situaties kunnen escaleren

Ook situaties waar feitelijk niets aan de hand is, kunnen volledig escaleren. Repetur: 'Wij hadden op school zo'n voorval. Twee jongetjes en een meisje lieten elkaar hun geslachtsorganen zien in de wc, bleek het tweede jongetje dat toch niet te willen. Er ontstond wat geduw en getrek en op dat moment kwam de leerkracht binnen.'

'Die haalde de kinderen uit elkaar, en ging over tot de orde van de dag. De ouders hoorden erover via hun kinderen, zonder dat iemand precies wisten wat er gebeurd was, ontstond er een verhaal op het schoolplein. Binnen de kortste keren had het ene jongetje iets in de vagina van het meisjes geduwd.'

Doordat er vanuit de school te weinig informatie werd gegeven, gingen ouders het zelf invullen. Zorgvuldig reageren en handelen is dus cruciaal. Ook als er feitelijk weinig of niets aan de hand lijkt.

Grensoverschrijdend gedrag

Natuurlijk zijn er ook kinderen die wel over grenzen van anderen gaan; kinderen die anderen onder druk zetten of geweld en voorwerpen gebruiken. Dat gedrag moet je afkeuren, meent Van der Doef.

'Beroepskrachten en ouders moeten kinderen aanspreken op hun gedrag. Kinderen die andere kinderen dwingen hebben in de eerste plaats een gebrek aan informatie, ze weten onvoldoende wat je wel en niet kunt doen bij een ander. Dat moet je ze uitleggen.'

Nieuwsgierigheid

En je moet proberen te achterhalen waar het gedrag vandaan komt. Het kan zijn dat kinderen het zelf hebben meegemaakt, maar het kan ook voortkomen uit nieuwsgierigheid. Waar je voor moet waken is dat het kind schuldig wordt verklaard en van school gestuurd, vindt Van der Doef:

'Dat is een vreemde boodschap voor een kind. Maar ook voor de kinderen eromheen. Die begrijpen het vaak niet en maken de vertaling: seks is fout. Moet je je voorstellen wat dat doet met de emotionele ontwikkeling van deze kinderen en hun seksuele ontwikkeling.'

Een kind van school sturen om iets dat hij 'misdaan' heeft, is volgens Van der Doef een zeer onwenselijke reactie: 'Dat kind moet juist extra begeleiding krijgen en liefdevol behandeld in plaats van buitengesloten en beschimpt.'

Signaal van seksueel misbruik?

Het kan zijn dat kinderen grensoverschrijdende seksspelletjes spelen, omdat ze zelf misbruikt zijn of worden. Zij spelen dan als het ware hun ervaringen na. Ook ander [afwijkend seksueel gedrag](#), zoals excessief masturberen, zich niet uit willen kleden of bang om op hun rug te liggen, kunnen een signaal van seksueel misbruik zijn.

Veel seksueel misbruikte kinderen vertonen echter geen seksueel afwijzend gedrag en omgekeerd kunnen ook niet misbruikte kinderen afwijkend gedrag vertonen. Bovendien komt afwijkend seksueel gedrag ook voor bij fysiek mishandelde en verwaarloosde kinderen.

Kennis over seksualiteit

Een signaal dat wel indicatief is voor seksueel misbruik, is niet-leeftijdsadequate kennis van seksualiteit. Uit het onderzoek '[Tussen de regels door. Wat weten wel en niet misbruikte kinderen van 3 tot en met 6 jaar over seksualiteit?](#)' van Sonja Brilleslijper-Kater blijkt dat niet alle seksueel misbruikte kinderen seksueel afwijkend gedrag vertonen, maar wél allemaal voor hun leeftijd afwijkende seksuele kennis hebben opgedaan.

Jonge kinderen van 2 tot en met 6 jaar weten weinig over seksualiteit. Hun kennis blijft beperkt tot de basiskennis van sekseverschillen, geslachtsidentiteit, primaire geslachtsdelen en de (niet-seksuele) functies van de genitaliën. Kinderen die niet misbruikt zijn, reageren open en onbevangen op plaatjes van bijvoorbeeld blote mensen.

Kennis van seksueel misbruikte kinderen

In het onderzoek is de kennis over seksualiteit van niet-misbruikte kinderen met die van kinderen die seksueel misbruik zijn vergeleken. Daaruit blijkt dat de laatste groep opvallend minder open en onbevangen op plaatjes reageert dan niet-misbruikte kinderen. In eerste instantie lijken zij minder kennis over seksualiteit hebben.

Bij nadere beschouwing blijkt echter dat zij terughoudender zijn in het uiten van hun kennis. Brilleslijper-Kater concludeert hieruit dat het niet zozeer gaat om wat kinderen precies zeggen, maar hoe ze het zeggen en in welke context. De manier waarop een jonger seksueel misbruikt kind zich uitdrukt is soms verhullend, maar kan toch zeer indicatief zijn. Ofwel: het non-verbale emotionele gedrag van misbruikte kinderen is anders.

'Open' opvoeding

Veel problemen kunnen voorkomen worden door meer aandacht te besteden aan de seksuele vorming van kinderen. Van der Doef: 'Seksuele opvoeding gaat niet alleen over waar de baby's vandaan komen en wat seks is, maar met name ook over hoe je "nee" leert zeggen en hoe je leert te luisteren naar "nee".'

Uit [onderzoek van Rutgers WPF](#) blijkt dat jongeren die als kind zijn opgegroeid in een gezin waar open over seks werd gesproken, later beginnen met seks, bewuster met seks bezig zijn en minder negatieve seksuele ervaringen hebben.

Dat scholen sinds kort verplicht zijn aandacht te besteden aan seksuele vorming is volgens Van der Doef winst: 'Het is wel eng voor scholen om te praten over seks, maar het zal ook veel opleveren. Het gaat immers ook over hoe je met elkaar om gaat.'

Heel vroeg beginnen

Eigenlijk moet je al voordat kinderen naar school gaan met hen praten over seks. Linssen-Meijer: 'Kinderen jonger dan 6 jaar zijn nog heel onbevangen en hebben geen last van schaamtegevoelens. Met hen kan je dus makkelijk over lichamelijke en aan seks gerelateerde zaken praten.'

Organisaties vinden het wel lastig om met seksuele opvoeding bezig te zijn, vooral omdat zij te maken hebben met veel verschillende ouders, opvattingen en culturen. 'Daar kunnen we geen eenduidige lijn in aanbrengen, zeggen ze dan. Maar juist dan is belangrijk na te denken over hoe je met seksualiteit om wilt gaan, daar regels over op te stellen en er open over te communiceren,' zegt Linssen-Meijer.

Inhaalslag

De meeste ouders vinden het zelf een moeilijk onderwerp en vinden het juist prettig als school of de opvang daar duidelijkheid over biedt. Linssen-Meijer: 'Er valt echt nog een inhaalslag te maken als het gaat om kennis over seksuele ontwikkeling.'